

Coping Strategies Against Information Disorder

Smernice

**Sofinancira
Evropska unija**

Financira Evropska unija. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Izvajalske agencije za izobraževanje in kulturo (EACEA). Niti Evropska unija niti EACEA ne moreta biti odgovorna zanje.

Avtorji:

Eliane Smits van Waesberghe in Tim Paulusse - Verwey-Jonker Instituut (glavna urednika)

Leen D'Haenens in Joyce Vissenberg - KU Leuven

Tzvetalina Genova - Mednarodni inštitut za management

Wolfgang Eisenreich - Wissenschaftsinitiative Niederösterreich

Sonja Bercko Eisenreich - Inštitut Integra

Alenka Valjaškova - QUALED

Pantelis Balaouras - Priključki

Izjava o avtorskih pravicah:

To delo je zaščiteno z licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno-ShareAlike 4.0 International License.

Lahko:

- delite - kopirajte in razširjajte gradivo v katerem koli mediju ali formatu.
- prilagajanje - remiks, preoblikovanje in nadgradnja gradiva.

pod naslednjimi pogoji:

- Priznanje avtorstva - Navesti morate ustrezno priznanje, povezavo do licence in morebitne spremembe. To lahko storite na kakršen koli primeren način, vendar ne na način, ki bi nakazoval, da izdajatelj licence podpira vas ali vašo uporabo.
- Nekomercialno - gradiva ne smete uporabljati v komercialne namene.
- ShareAlike - Če gradivo remiksiramo, preoblikujemo ali gradimo na njem, moramo svoje prispevke razširjati pod isto licenco kot izvirnik.

Poglavje 4

Novinarstvo in mediji

Ciljna skupina

Te smernice so namenjene tako imenovanim "prvim uporabnikom". "First-liners" je krovni izraz za vse osebe, ki so v neposrednem stiku z osebami, ki so izpostavljene informacijskim motnjam, s poudarkom na skupinah v poklicnem izobraževanju. Primeri oseb, ki spadajo pod ta krovni izraz, so: vzgojitelji, učitelji, trenerji, mladinski svetovalci in svetovalci, socialni delavci in mladinski delavci. Vendar ta seznam ni izčrpen. Področje uporabe tega projekta vključuje tudi druge osebe, ki delajo v izobraževalnem, socialnem ali zdravstvenem sektorju.

4.1 Uvod	1
4.2 Prepoznavanje dobrega novinarstva	2
Verodostojnost vira	2
Natančnost in preverjanje	3
Pravičnost in ravnovesje	3
Preglednost in neodvisnost	4
Odgovorno novinarstvo	5
Odgovornost in popravki	6
4.3 Zaupanje v medije, institucije in informacije	7
Trenutni trendi	7
Edelmanov barometer zaupanja	8
Eurobarometer	8
Indeks zaupanja v medije	9
Digitalno poročilo o novicah	10
Sklepi 11	
4.4 Viri informacij in novinarska etika	13
Zanesljivi viri	13
Novinarska etika	14
4.5 Reference	16

4.1 Uvod

Inovacije na področju komunikacijskih orodij, ki jih je omogočila široka uporaba interneta, so spremenile medijsko krajino. Ta razvoj je nedvomno izboljšal komunikacijo in dostop do informacij, vendar je povzročil tudi resno težavo: širjenje dezinformacij. Novinarstvo in mediji so v dobi informacijske zmede pomembnejši kot kdaj koli prej, saj so zadnja obrambna črta pri varovanju resnice in širjenju le preverjenih informacij.

Kadar so novice namerno ustvarjene ali namerno zavajajoče, jih imenujemo "lažne novice". Zaradi hitrega širjenja na platformah družbenih medijev in zmanjšanja institucionalnih zaščitnih ukrepov je to vedno bolj razširjeno vprašanje. Lažne novice imajo daljnosežne učinke, med drugim na javno razpravo, vladno odločanje in zaupanje javnosti v medije.

Novinarstvo je steber demokratičnih družb, saj se bori proti širjenju lažnih informacij ter spodbuja ideale resnice in točnosti. Dolžnost novinarjev je, da preverjajo dejstva, ponujajo nepristranske analize in bralcem prikazujejo drugačna stališča. Vendar je širjenje dezinformacij predstavljalo resen izziv za uveljavljene standarde novinarstva.

Vloga umetne inteligence v zvezi z dezinformacijami je dvoumna. Čeprav lahko umetna inteligenca ponudi več zanimivih rešitev za odkrivanje dezinformacij, pa njena uporaba v medijih predstavlja nekaj etičnih pomislekov. Veliko ljudi skrbi, da bi z uporabo algoritmov umetne inteligence za urejanje in priporočanje informacij nastali filtrirni mehurčki in se okrepili predsodki. Splošno mnenje je, da ne bo smiselno v celoti zaupati umetni inteligenci, da bo spoštovala novinarske vrednote, kot so objektivnost, uravnoveženost in neodvisnost. Za zaščito verodostojnosti in moralnega ugleda medijev je ključno vzpostaviti ravnovesje med tehnološkim napredkom in človeško presojo.

Medijska pismenost in sposobnost kritičnega razmišljanja sta enako pomembni kot novinarstvo in umetna inteligenca, ko gre za preprečevanje širjenja napačnih informacij. Uporabniki medijev bi se morali naučiti prepoznati zaupanja vredne novice, izpodbijati sporočene trditve in prepoznati razliko med legitimnim poročanjem in propagando. Posamezniki so lahko bolj opremljeni za soočanje s kompleksnostjo medijskega ekosistema, če imajo dostop do programov izobraževanja in ozaveščanja, namenjenih izboljšanju medijske pismenosti.

Reševanje težav z dezinformacijami in umetno inteligenco v medijih in novinarstvu zahteva široko sodelovanje. Natančno poročanje, medijska pismenost in odgovorna uporaba orodij umetne inteligence zahtevajo skupna prizadevanja novinarjev, medijev, tehnoloških podjetij, oblikovalcev politik in izobraževanja. S takšnim usklajenim delovanjem je mogoče vzpostaviti trajnosten in zanesljiv medijski ekosistem.

V tem poglavju bomo razpravljali o temeljih zanesljivega poročanja in o tem, kako prepoznati zaupanja vredne članke od manj zaupanja vrednih.

4.2 Prepoznavanje dobrega novinarstva

Tisk se pogosto imenuje "četrti oblast" v državi. S tem je mišljeno, da ima vse pomembnejšo vlogo poleg tradicionalnih treh vej državne oblasti: sodne, zakonodajne in izvršilne. Mediji trdijo, da so ločeni od države in objektivno poročajo o politiki, hkrati pa po potrebi izvajajo nadzor in kritiko. Zato imajo mediji ključno vlogo v družbi, saj obveščajo državljane, spodbujajo javno razpravo in držijo pod nadzorom tiste, ki imajo vpliv. Zaradi razvoja spletnih medijev in demokratizacije informacij je vse težje določiti, katerim novičarskim medijem lahko zaupamo. Porast dezinformacij, senzacionalizma in pristranskega poročanja so le nekatere od težav, ki jih je prinesla doba interneta. Zato je bolj kot kdaj koli prej pomembno, da znajo ljudje ločiti verodostojne novice od tistih, ki so izpostavljene dezinformacijam.

Razumevanje, kako prepoznati in oceniti kakovostno novinarstvo v dinamičnem medijskem okolju, je mogoče doseči s preučevanjem temeljev novinarskega poklica, vključno z novinarsko etiko, metodami kritičnega ocenjevanja in najsodobnejšimi tehnologijami. Državljeni lahko pridobijo potrebne sposobnosti, če se naučijo kritično ocenjevati informacije in posvečajo pozornost vprašanjem, kot so zanesljivost virov, točnost, poštenost, preglednost in odgovornost.

Verodostojnost vira

Verodostojni viri so bistvena sestavina kakovostnega novinarstva. Natančnost, preverjanje in upoštevanje sprejetih novinarskih praks so značilnosti zaupanja vrednih publikacij.

Pri ocenjevanju verodostojnosti virov je treba skrbno upoštevati več meril:

- Preučite verodostojnost in zgodovino sporne publikacije ali novinarja. Razmislite o njihovi zgodovini zanesljivega poročanja, ugledu na tem področju in morebitnih nagradah, ki so jih prejeli. Zanesljivo poročanje je pogosto pokazatelj dolgoletnih in verodostojnih novic.
- Oglejte si vodilna uredniška načela publikacije. Zanesljive novice se držijo strogih smernic, ki zagotavljajo, da je njihovo poročanje stvarno, uravnoteženo in objektivno. Poiščite predanost preverjanju dejstev, uporabi različnih virov in ohranjanju uredniške avtonomije.
- Preverite, kako usposobljen, več in izkušen je novinar. Preverite njegovo izobrazbo, izkušnje in morebitne povezave, ki bi lahko vplivale na njegovo objektivnost. Verodostojne novičarske organizacije zaposlujejo visoko usposobljene novinarje, ki so si na svojem področju ustvarili ugled.
- Preverite, ali se novičarska organizacija ali posamezni novinar izogibata senzacionalizmu in pristranskosti. Verodostojni viri poročajo o dejstvih, kot jih vidijo,

brez olepševanja in pristranskosti. Njihov cilj je bralcem podati pošteno oceno razmer, da si lahko sami ustvarijo mnenje.

Natančnost in preverjanje

Predstavljene informacije so točne, če so zanesljive, dejanske in brez napak. Bralce opremi z znanjem, ki ga potrebujejo za sprejemanje dobrih odločitev in vpogled v svet. V verodostojnih novicah so predstavljeni podatki, ki so bili zbrani in preverjeni iz številnih virov. Točnost trditev lahko preverimo tako, da jih primerjamo s podatki iz drugih zanesljivih virov.

Za ugotavljanje točnosti in verodostojnosti novinarstva je potreben natančen pregled naslednjih vidikov:

Poiščite novice, ki uporabljajo različne vire za preverjanje svojih trditev. Novinarji zmanjšajo odvisnost od potencialno pristranskega ali nezanesljivega vira, tako da ponudijo več vidikov. Zanesljivost preiskave je podprta z uporabo različnih virov.

- Preverite, ali je v zadevnem članku priznanje priznано in ali vsebuje ustrezne navedbe. Novinarji, ki skrbijo za to, da lahko njihovi bralci neodvisno preverijo argumente, ki jih navajajo, morajo vedno navesti izrecne reference na gradivo, ki ga navajajo.
- Postopki preverjanja dejstev so v uglednih novičarskih organizacijah standardna praksa. Pred objavo sprejmejo ukrepe za zagotovitev točnosti. Preverite, ali novičarska organizacija uporablja neodvisne preveritelje dejstev ali sodeluje z uglednimi preveritelji. S takšnimi previdnostnimi ukrepi pokažete, da cenite natančnost in odgovornost.
- Novinarji, ki spoštujejo etične standarde, morajo biti odprti glede svojih raziskovalnih metod in verodostojnosti svojih virov. Preverite, ali so v novičarskem članku pojasnjene metode, uporabljene za pridobivanje dokazov, kot so intervjuji, raziskave, analiza podatkov ali poročanje na terenu. Ta odprtost vam pomaga ugotoviti, ali je vsebina verodostojna ali ne.
- Novinarstvo, ki je zanesljivo in ažurno, poroča o aktualnih novicah takoj, ko se zgodijo. Preverite, ali vir novic nemudoma popravi ali dopolni že objavljene zgodbe. Pripravljenost popravljati napake in posodabljati zgodbe kaže na zavezanost k točnosti.

Pravičnost in uravnoteženost

Poštenost pri poročanju pomeni, da bralci dobijo dovolj informacij, da lahko sami sklepajo o vprašanju ali dogodku. Pojasnjuje različne vidike teme, tako da lahko bralci oblikujejo dobro informirana mnenja. Novinarji se lahko izognejo pristranskosti in pomagajo bralcem, da

globlje in bolj raznovrstno razumejo določeno temo, če ponudijo več vidikov. Bralce opremijo z zmožnostjo kritičnega razmišljanja, tehtanja argumentov za in proti ter sprejemanja lastnih sklepov. Če ima vsakdo možnost povedati svoje mnenje, to koristi vsem in krepi se družbena harmonija.

Da bi ugotovili, ali je novica poštena in uravnotežena, je treba oceniti naslednja merila:

- Preverite, ali so v članku predstavljeni različni pogledi na zadevo. Poskusite poiskati nekaj komentarjev, intervjujev ali pripomb različnih ljudi, ki jih zadeva vprašanje, nekaj strokovnjakov in nekaj ljudi z različnimi pogledi.
- Ocenite, ali novinar v svojem poročanju kaže znake pristranskosti ali mnenja. Novinarji, ki se zavzemajo za objektivnost, svoja stališča ločijo od novic, o katerih poročajo. Novinarji morajo novice predstaviti, ne da bi na zgodbo vplivali z lastnimi predsodki ali mnenji.
- Bodite pozorni na podrobnosti o zgodovini, okolju in ozadju zgodbe, ki poglobijo bralno izkušnjo.
- Preverite, ali članek navaja nasprotno argumente ali druga mnenja, ali vključuje različne glasove in poglede ter ali priznava omejitve ali negotovosti v zvezi s temo.

Preglednost in neodvisnost

Novinarji, ki se zavzemajo za preglednost, so odprti glede svojih intervjujev, raziskav in morebitnih pristranskosti. Pomembne lastnosti so tudi neodvisnost od drugih vplivov, kot so politika, posel ali ideologija. Zaupanje se krepi, če imajo bralci možnost oceniti verodostojnost informacij in morebitne pristranskosti.

Odprtost in nepristranskost novinarstva lahko odkrijemo, če upoštevamo predloge, ki sledijo:

- Ocenite stopnjo preglednosti virov in metod novinarske organizacije ali novinarja. Novinarji, ki izvajajo "pregledno novinarstvo", pojasnijo postopke, ki so jih uporabili za pridobivanje informacij, kot so intervjuji, ankete, statistične analize in tajne preiskave. Bralci lahko zaradi te odprtosti bolje ocenijo legitimnost in zanesljivost novic.
- Preverite dokaze, če novičarska organizacija ali posamezni novinar razkrije morebitno pristranskost. Razkriti je treba vsa finančna ali druga razmerja, ki bi lahko ogrozila neodvisnost poročanja. Preverite, ali novičarska organizacija razkriva svoje lastništvo in morebitne finančne vplive. Možnost ocenjevanja morebitnih pristranskosti ali vplivov na medije olajša pregledno poročanje.
- Razmislite o tem, kako uredniško neodvisna je novičarska organizacija ali posamezni novinar. Novinarje, ki se zavzemajo za transparentnost, pri iskanju novic ne omejujejo korporativni ali vladni interesi. Preverite, ali je publikacija v preteklosti že objavila objektivno in kritično novinarstvo.
- Preverite, ali ima novičarska organizacija pregleden postopek za obravnavanje posodobitev in popravkov. Kadar pride do napak ali netočnosti, se transparentni

novinarji hitro opravičijo in popravijo zapis. Poiščite dokaze, da je novičarska organizacija pregledna in odgovorna, saj svoje občinstvo obvešča o vseh spremembah ali popravkih. Pogovor z bralci je odličen način, kako ceniti poštenost, odprtost in nadzor javnosti.

Odgovorno novinarstvo

Dobro novinarstvo v nasprotju s senzacionalizmom ali "clickbait" je mogoče prepoznati po spoštovanju etičnih standardov. Pošteno poročanje si vedno prizadeva natančno prikazati dogodke. Novinarji si prizadevajo posredovati točne informacije in pred objavo dvakrat preverijo navedbe. S tem, ko ne širijo lažnih informacij, govoric ali neutemeljenih trditev, novinarji, ki izvajajo etično novinarstvo, varujejo pravico javnosti do obveščenosti.

Novinarji, ki ravnajo etično, varujejo tudi anonimnost in dostojanstvo svojih virov. Pri poročanju o temah javnega ali osebnega interesa morajo novinarji ravnati diskretno. Pri poročanju, ki upošteva etične standarde, se ne zateka k zavajanju, senzacionalizmu ali kršenju zasebnosti, temveč daje prednost objektivnosti in občutljivosti pri poročanju. Novinarji si prizadevajo prikazati obe strani spora, ne da bi dajali prednost eni strani pred drugo. Etično poročanje ohranja vrednote neodvisnosti in neobremenjenosti ter bralcem omogoča, da si na podlagi temeljitega in raznovrstnega razumevanja teme ustvarijo lastne izobražene sklepe. Ohranjanje verodostojnosti in neodvisnosti medijev je odgovornost vsakega novinarja, etično poročanje pa zagotavlja, da je ta odgovornost izpolnjena.

Etični novinarji upoštevajo in cenijo edinstvene identitete, ozadja in izkušnje svojih bralcev. Novinarji morajo biti previdni, da s svojim poročanjem ne krepijo predsodkov ali pristranskosti. Etično novinarstvo poudarja poslušanje in vključevanje različnih pogledov.

Za odkrivanje etičnega poročanja so bistvenega pomena naslednji premisleki:

- Ugotovite, ali novičarska organizacija ali posamezni novinar upošteva etične standarde poklicnih novinarskih organizacij. Javna podpora in spoštovanje teh načel s strani etičnih novinarskih organizacij kažeta na njihovo predanost resnici v novicah.
- Ugotovite, ali obstajajo določene uredniške politike in smernice, ki spodbujajo pošteno poročanje. Poštene novičarske organizacije so odprte glede svojih novinarskih načel. Te politike morajo obravnavati točnost, nepristranskost, zasebnost, navzkrižja interesov in druge etične pomisleke.
- Analizirajte postopek novičarske organizacije za objavo posodobitev in popravkov. Etično poročanje popravi ali posodobi svojo vsebino čim prej, ko ugotovi, da je bila storjena napaka. Preverite, ali obstajajo dokazi, da je novičarska organizacija pregledna in odgovorna, saj se pravočasno odziva na kritike in popravlja napake.
- Upoštevajte, ali novičarska organizacija ali posamezni novinar pri poročanju zastopa različne glasove in mnenja, ter poiščite znake, da organizacija z občutljivimi

informacijami ravna odgovorno in se izogiba neupravičenim poškodbam ali posegom v zasebnost. Pri etičnem poročanju se upoštevajo učinki na ljudi in skupnosti.

Odgovornost in popravki

Dobro novinarstvo pogosto prepoznamo po tem, da je zavezano odgovornosti. Mediji z integriteto se hitro popravljajo in posodablajo, spodbujajo sodelovanje in imajo trdno politiko za primere napak. Novinarstvo temelji na zaupanju javnosti, zato morajo biti mediji pri odpravljanju napak ali netočnosti odprti in pošteni. Novičarske organizacije lahko prispevajo k obveščanju javnosti in zaustavitvi širjenja napačnih informacij, če napake priznajo in popravijo takoj, ko jih odkrijejo. Natančnost pri vseh dejavnostih ter pripravljenost priznati in popraviti napake sta značilni lastnosti odgovornosti. Če novičarska organizacija hitro prizna in popravi napako, ji bodo bralci bolj verjetno zaupali.

Kako prepoznati novinarsko odgovornost in popravke:

- Preverite, ali vir novic objavlja posodobitve ali pojasnila, ko opazite napake. Etični mediji hitro priznajo napako in sprejmejo korektivne ukrepe. Popravke lahko objavijo v naslednjih člankih, objavijo uredniške opombe ali pa prvotni članek dopolnijo s pojasnili.
- Preverite, ali je novičarska organizacija odprta glede opravljenih popravkov. Bodite pozorni na odprtost pri priznavanju in popravljanju napak.
- Razmislite, ali obstaja določena politika za primere napak v novicah. Ugledne novičarske organizacije so oblikovale smernice za popravljanje napak, vključno s tem, kdaj jih je treba objaviti in kako jih je treba preveriti. Z jasnim postopkom za obravnavo kršitev pokažete, da cenite odgovornost.
- analizirajte odziv publikacije na vprašanja in kritike občinstva. Poiščite dokaze, da publikaciji ni vseeno za mnenja bralcev in da po potrebi ukrepa.
- Upoštevajte zgodovino objave erratov v publikaciji. Preučite zgodovino novičarske organizacije in ugotovite, ali je v preteklosti priznala in popravila napake. Etična novičarska organizacija s svojim vzorcem odgovornosti in popravkov izkazuje predanost točnosti in zaupanja vrednosti.

Razmislite o tem, kako odprta je novinarska organizacija glede svojih metod, in ocenite, kako dobro se organizacija ali posamezni novinarji držijo etičnih smernic. Novinarska etika vključuje upoštevanje ustaljenih norm in načel. Preučite publikacijo ali novinarja in poiščite dokaze, da spoštujeta standarde resničnosti, objektivnosti, preglednosti in odgovornosti.

4.3 Zaupanje v medije, institucije in informacije

Trenutni trendi

V preteklosti je bilo novinarstvo deležno relativno stalnega financiranja ter doslednih poklicnih standardov in etike v številnih državah. Večina ljudi je zaupala profesionalnim novičarskim medijem kot zanesljivim ponudnikom informacij. Oglaševalsko paradigmo, ki je desetletja podpirala novinarstvo, so v zadnjih letih ogrozila internetna podjetja. Medtem so javne medije močno prizadeli proračunski rezi, medtem ko se večinoma financirajo iz oglaševanja. V zadnjih petih letih je digitalno oglaševanje postalo vse pomembnejši vir prihodkov medijskih podjetij, pri čemer se je delež svetovnih izdatkov za oglaševanje povečal s 35 % leta 2016 na 54 % leta 2021. Strokovnjaki napovedujejo, da bo leta 2023 ta številka presegla 60 %.

Po letih nenehnega upadanja zaupanja javnosti v medije se končno kažejo znaki stabilizacije. Med pandemijo COVID-19 je problem netočnih in zavajajočih vsebin postal tako očiten, da so ga poimenovali "dezinfodemija". Hkrati so številne študije pokazale, da se je zaupanje javnosti v različne medije in druge informacijske vire v zadnjih petih letih vztrajno zmanjševalo.

S prihodom umetne inteligence in njenimi možnimi učinki na novičarsko industrijo se je še bolj zapletlo vprašanje, komu zaupati. Dezinformacije in lažne novice so se zaradi široke uporabe tehnologij, ki jih poganja umetna inteligenca, in platform družbenih medijev razširile z zaskrbljujočo hitrostjo. Ker se umetna inteligenca lahko uporablja za ustvarjanje in širjenje lažnih informacij, je težko določiti, katerim virom zaupati. Zaradi tega manj ljudi zaupa novičarskim organizacijam in drugim ponudnikom informacij. Pozitivno pa je, da so tehnologije umetne inteligence omogočile napredek v spretnostih preverjanja dejstev. Dezinformacije, trendi in preverjanje trditev lahko koristijo uporabi rešitev, ki jih poganja umetna inteligenca. Te inovacije lahko pomagajo povrniti zaupanje, saj ljudem omogočajo dostop do zanesljivih podatkov.

Hkrati je na digitalnem področju preveliko število ustvarjalcev vsebin, ki si prizadevajo za pozornost ljudi. To vključuje tradicionalne novice, strokovnjake za nove medije, aktiviste, oglaševalce, vplivneže, spin doktorje in politike. Polarizacija v družbi in politiki dodatno obremenjuje novinarske standarde objektivnosti in preverjanja. Poleg tega imajo pri posredovanju pri porabi novic vse pomembnejšo vlogo platforme vratarji; te platforme dajejo prednost drugim oblikam informacij in so šele pred kratkim, ponekod pod pritiskom, začele deliti dohodek s producenti novic.

V tem kontekstu postajajo vse bolj pomembna vprašanja o statusu "javnega dobra" novinarstva. Tako kot druge javne dobrine je tudi novinarstvo bistveno za razvoj močne državljanske kulture. To počne tako, da ljudem omogoča dostop do zanesljivih podatkov in informacij, ki jih potrebujejo za polno sodelovanje v demokratični družbi. Vloga novinarstva je dvojna: vloga nepristranskega psa čuvaja in vloga spodbujevalca javne razprave. Da pa bi

lahko služilo javnemu interesu, mora novinarstvo gospodarsko uspevati, da lahko ustvarja zanesljive novice in informacije.

Omeniti velja, da na zaupanje ljudi v uveljavljene novice vplivajo elementi, kot so kultura, politika in zgodovina. Zaupanje ljudi v medije in druge institucije se lahko precej razlikuje. Na dojemanje zaupanja lahko vplivajo spremenljivke, kot so politična nagnjenja, življenjski dogodki in izpostavljenost različnim stališčem. Informacije so v digitalni dobi postale bolj razpršene, ljudje pa iščejo vire, ki potrjujejo njihova že obstoječa stališča. To lahko poveča polarizacijo in razlike v zaupanju.

Kljub temu, da je pandemija COVID-19 morda začasno ustavila ali obrnila upadanje zaupanja na nekaterih mestih, bo zaupanje verjetno ostalo krhko, kar ima resne posledice za dolgoročni obstoj neodvisnih medijev in zdrave demokratične politike.

Edelmanov barometer zaupanja

Edelmanov barometer zaupanja je svetovna študija, ki se izvaja vsako leto in meri stopnjo zaupanja javnosti v različne organizacije, vključno z mediji. 59 odstotkov anketirancev iz 28 držav se je strinjalo ali močno strinjalo, da novinarji namerno zavajajo javnost in da novičarske hiše bolj skrbijo za promocijo določenega političnega stališča kot za obveščanje javnosti. Nekaj tolažbe bi lahko bilo, da imajo tradicionalni mediji še vedno za 18 odstotnih točk več zaupanja kot družbeni mediji. Najnovejše poročilo Reutersovega inštituta o digitalnih novicah kaže na primerljiv upad zaupanja v novičarske medije v 18 državah v zadnjih petih letih. Poročilo navaja, da je v državah, kot sta Francija in Združeno kraljestvo, stopnja zaupanja v medije izjemno nizka.

Eurobarometer

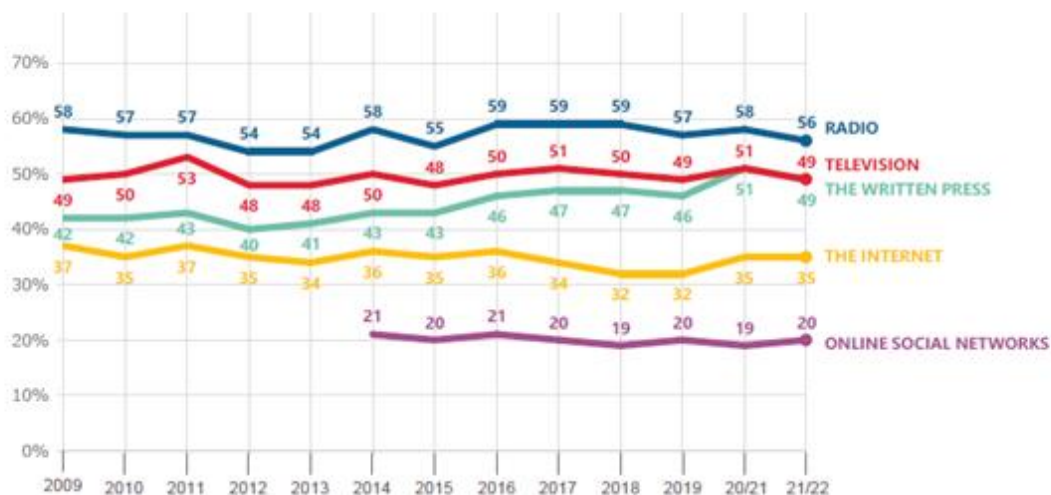
Verodostojnost medijev se redno preučuje v okviru serije raziskav Eurobarometra Evropske komisije. Od standardnega Eurobarometra pozimi 2020-2021 se je zaupanje v konvencionalne medije nekoliko zmanjšalo.

Radio je najbolj zaupanja vreden medij s 56 % anketirancev, ki pravijo, da radiu "običajno zaupajo" (-2), in 38 % anketirancev, ki pravijo, da radiu "običajno ne zaupajo" (-3). Nazadnje je bilo zaupanje na tako nizki ravni jeseni 2015 (55 %).

Slaba polovica anketirancev (49 %) pravi, da televiziji "običajno zaupajo", skoraj toliko (47 %) (+2 %) pa jih pravi, da temu mediju "običajno ne zaupajo".

Medtem ko 49 % Evropejcev trdi, da zaupa tiskanim medijem (2 % manj kot pozimi 2020/21), jih približno enako število (45 %, +3 % več) trdi, da medijem "ne zaupajo".

QA6a How much trust do you have in certain media? For each of the following media, do you tend to trust it or tend not to trust it?
(% - EU - TEND TO TRUST)

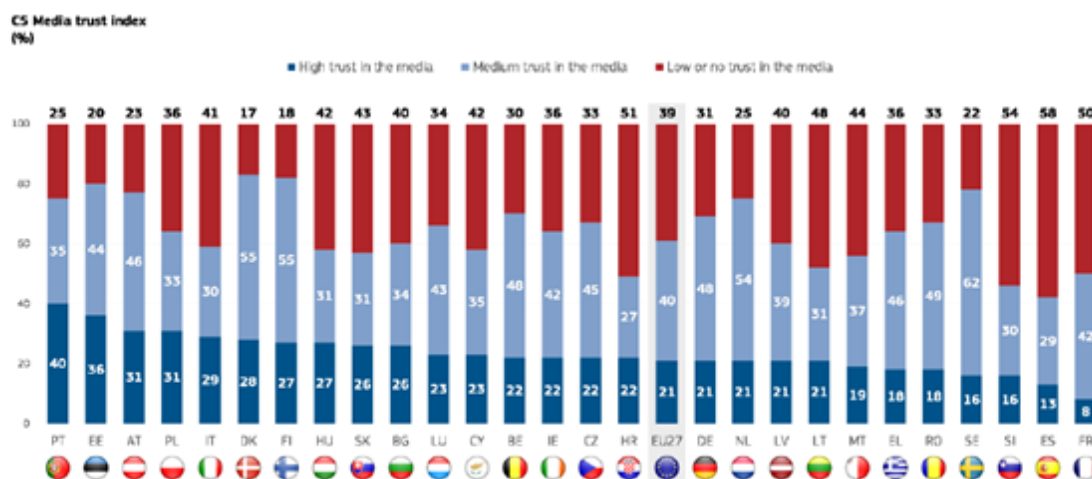
Vir: Standardni Eurobarometer 96 (zima 2021-2022)

Indeks zaupanja v medije

Zaupanje v medije v Evropi (merjeno z indeksom, ki temelji na petih ocenjevanih medijih) je nekoliko nižje, kot je bilo pozimi 2020-2021. Medtem ko je odstotek anketirancev, ki imajo "visoko" stopnjo zaupanja v medije, ostal nespremenjen pri 21 % (od zime 2020-2021), se je odstotek tistih, ki imajo "srednjo" stopnjo zaupanja, zmanjšal za 2 %, odstotek tistih, ki imajo "nizko" ali "nobeno" stopnjo zaupanja, pa se je povečal za 2 %, na 39 %.

Španija (58 %), Slovenija (54 %) in Hrvaška (51 %) imajo med drugimi državami članicami EU največji delež anketirancev, ki slabo ali sploh ne zaupajo medijem.

V 12 državah članicah EU (v zimskem obdobju 2020-2021 jih je bilo 17) ima največji delež anketirancev "srednjo" stopnjo zaupanja v medije, pri čemer je ta stopnja najbolj razširjena na Švedskem (62 %), Danskem, Finskem (obe državi 55 %) in Nizozemskem (54 %).

Vir: Standardni Eurobarometer 96 (zima 2021-2022)

Poročilo o digitalnih novicah

Reutersov inštitut za proučevanje novinarstva objavi letno poročilo o digitalnih novicah, v katerem analizira teme, kot sta poraba novic in zaupanje javnosti v medije. Poročilo preučuje svetovne težnje, navaja pa tudi regionalne posebnosti za Evropo. Poročila poudarjajo vpliv družbenih medijev na vzorce porabe novic in vse manjše zaupanje v tradicionalne medije.

Po podatkih Reutersovega inštituta Digital News Report 2020 javni mediji uživajo veliko zaupanje, zlasti v Severni Evropi. Kljub temu je obstajala omejitev: "Čeprav zaupanje ostaja visoko, se nezaupanje v javne medije povečuje in je pogosto večje kot pri mnogih drugih medijih. Zdi se, da se je zaupanje v javne medije povečalo eno leto pozneje, kar sovpada z začetkom epidemije COVID-19. "Opazili smo povečano porabo verodostojnih novic v številnih državah, zlasti tistih z močnimi in neodvisnimi javnimi mediji," so potrdili v poročilu Digital News Report 2021. "Vzorec je manj jasen zunaj zahodne Evrope, v državah, kjer je kriza zaradi koronavirusa manj prevladovala na medijskem dnevnem redu ali kjer so imele večjo vlogo druge politične in družbene teme." Spletne strani javnih medijev so se po podatkih raziskave odrezale zelo dobro. Razlog za to je morda v tem, da izkoriščajo svoje obstoječe občinstvo na televiziji in radiu, da bi spodbudili promet na svoja spletna mesta, kjer je mogoče najti bolj poglobljene vsebine. Vendar je bilo ugotovljeno, da je takšen razvoj pogostejši v državah, kjer so bile javne radiotelevizije prej zelo cenjene.

Kljub temu še vedno veliko ljudi verjame v pristne javne medije, tudi ob vesplošnih dezinformacijah in viralnih lažeh. Hkrati je privabljanje mlajšega občinstva pomembno vprašanje za javne medije. Za študijo Reutersovega inštituta iz leta 2019 so bili analizirani podatki iz osmih držav, ki skupaj predstavljajo široko paleto tradicij javnih medijev. V številnih državah se mlajši ljudje in tisti z nižjo formalno izobrazbo pogosteje zanašajo na novice, odkrite na platformah, kot sta Facebook in YouTube, medtem ko starejši ljudje in tisti

z višjo stopnjo izobrazbe pogosteje uživajo novice javnega servisa na spletu in zunaj njega. Mladi odrasli (tisti v starostnem razponu od 18 do 34 let) pogosteje cenijo tradicionalne blagovne znamke novic, če so te posredovane digitalno, vendar imajo pri pridobivanju novic še vedno raje spletna mesta družbenih medijev, kot sta Facebook in YouTube, kot spletna mesta javnih medijev. Raziskava kaže, da "čeprav se prehod na bolj digitalno, mobilno in platformno medijsko okolje nadaljuje", javni mediji danes morda še manj pogosto kot v preteklosti pritegnejo mlajše gledalce.

Vir: Edelmanov barometer zaupanja

Sklepi

Kadar posamezniki ne zaupajo osrednjim medijem, lahko menijo, da so informacije, ki jih ti viri predstavljajo, pristranske, zmanipulirane ali nepopolne. Zato se lahko obrnejo na alternativne vire informacij, kot so družbeni mediji, spletni forumi ali spletna mesta, ki so namenjena določenim ideologijam ali interesom. Ti netradicionalni viri pogosto nimajo enakih novinarskih standardov, postopkov preverjanja dejstev in uredniškega nadzora kot uveljavljeni mediji.

V takšnih alternativnih virih lahko vsebino poganjajo osebna mnenja, skriti načrti ali želja po senzacionalizmu, ne pa zavezanost natančnosti in zanesljivosti. V teh prostorih lahko zlahka krožijo napačne informacije, teorije zarote, govornice in propaganda, saj so mehanizmi za preverjanje informacij ali odgovornost virov omejeni. Zaradi tega so lahko posamezniki izpostavljeni zavajajočim ali lažnim informacijam, kar lahko oblikuje njihove poglede, prepričanja in dejanja na podlagi nepopolnih ali netočnih informacij.

V državah, v katerih je zaupanje med državljani slabo, ljudje tudi redkeje plačujejo za novice. Zaupanje ima ključno vlogo pri določanju pripravljenosti posameznikov, da plačajo za novičarske storitve. Kadar je zaupanje med državljani nizko, to pogosto odraža širše

zmanjšanje zaupanja v institucije, vključno z mediji. V takšnih okoljih so lahko ljudje skeptični glede kakovosti, objektivnosti in zanesljivosti novic, ki jih prejemajo. Posledično so lahko manj nagnjeni k temu, da bi svoja finančna sredstva vlagali v naročanje novic ali plačevanje novinarskih vsebin.

Zaupanje je oblika socialnega kapitala, ki pomaga spodbujati sodelovanje, skupne vrednote in kolektivno delovanje. Kadar je zaupanje nizko, se lahko ljudje pri izpolnjevanju svojih potreb po novicah bolj zanašajo na neformalne mreže, ustno izročilo ali alternativne vire informacij. V teh razmerah se lahko zmanjša zaznana vrednost plačevanja za novice, saj se lahko posamezniki sprašujejo, ali novice, ki jih prejemajo, upravičujejo stroške.

Poleg tega lahko nizko zaupanje prispeva tudi k razdrobljeni družbi z različnimi pripovedmi in perspektivami, kar še dodatno zmanjša zaznano vrednost plačevanja za novice, ki morda niso v skladu z lastnimi prepričanji ali interesi. Pomanjkanje soglasja in skupnega razumevanja lahko ustvari okolje, v katerem ljudje raje iščejo informacije, ki potrjujejo njihova obstoječa stališča, kot da bi se ukvarjali z različnimi viri novic.

4.4 Viri informacij in novinarska etika

Zanesljivi viri

V dobi informacijske motnje se je treba zanašati na zanesljive vire informacij, da bi zagotovili točnost in verodostojnost. Čeprav je zaradi širjenja napačnih informacij težko prepoznati zanesljive vire, še vedno obstaja več medijev in platform, ki spoštujejo novinarska načela in se držijo strogih postopkov preverjanja in preverjanja dejstev:

- Uveljavljene novičarske organizacije: Znane in ugledne novičarske organizacije z zgodovino kakovostnega novinarstva pogosto dajejo prednost točnosti in objektivnosti. Primeri so New York Times, BBC, Reuters, The Guardian, Associated Press (AP). Te organizacije zaposlujejo profesionalne novinarje in upoštevajo stroge uredniške standarde, zato so zanesljivi viri novic.
- Javne radiotelevizije: Javno financirane radiotelevizije so zavezane k nepristranskosti in točnosti. Pogosto zagotavljajo poglobljeno poročanje, analize in preiskovalno novinarstvo o številnih temah.
- Organizacije za preverjanje dejstev: Neodvisne organizacije za preverjanje dejstev imajo pomembno vlogo pri razkrivanju napačnih informacij in preverjanju točnosti trditev. Primeri so FactCheck.org, PolitiFact, Snopes in International Fact-Checking Network (IFCN). Te organizacije ocenjujejo veljavnost izjav politikov, javnih osebnosti in novic ter tako zagotavljajo objektivne ocene.
- Akademske in raziskovalne ustanove: Univerze in raziskovalne ustanove pogosto pripravljajo dragocene in verodostojne informacije o različnih temah. Znanstveni članki, raziskovalni članki in študije, objavljeni v uglednih akademskih revijah, lahko zagotovijo poglobljeno analizo in z dokazi podprte vpogledе.
- Vladni viri: Uradne vladne spletne strani, poročila in izjave so lahko zanesljiv vir informacij, zlasti ko gre za javno politiko, zakonodajo in uradno statistiko. Vendar je treba biti kritičen in pozoren na morebitne pristranskosti ali politične motivacije v vladnih sporočilih!
- nevladne organizacije (NVO): Znane nevladne organizacije, kot so Amnesty International, Human Rights Watch, Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) in agencije Združenih narodov (ZN), pogosto pripravljajo zanesljiva poročila in podatke o različnih svetovnih vprašanjih. Te organizacije se osredotočajo na raziskave, zagovorništvo in spodbujanje človekovih pravic, zato so njihove informacije dragocene za razumevanje zapletenih družbenih in humanitarnih vprašanj.
- Strokovne publikacije in strokovnjaki za posamezna področja: Strokovne publikacije, strokovne revije in industrijski strokovnjaki pogosto zagotavljajo verodostojne informacije na svojih področjih. Ti viri lahko ponudijo specializirane vpogledе, analize in ugotovitve raziskav na področjih, kot so znanost, tehnologija, finance in zdravje.

Novinarska etika

Zbiranje, poročanje in razširjanje novic ureja niz pravil in smernic, znanih kot novinarska etika. Obstaja nekaj splošno sprejetih konceptov novinarske etike, čeprav se lahko določeni standardi v različnih organizacijah ali krajih nekoliko razlikujejo. Ključna načela, ki jih je treba upoštevati, so naslednja:

- Novinarji so do občinstva odgovorni, da predstavijo točne, zanesljive in preverljive informacije. Svoje informacije morajo dvakrat preveriti in hitro odpraviti vse napake, ki jih najdejo.
- Od novinarjev se pričakuje, da o novicah in informacijah, ki jih najdejo, poročajo brez kakršne koli pristranskosti ali favoriziranja. Razlikovati morajo med objektivnim poročanjem in mnenji.
- Novinarji ne smejo dopustiti, da bi na njihovo integriteto ali točnost poročanja vplivale druge stranke, bodisi politične, komercialne ali druge. Preprečiti morajo navzkrižja interesov in se zoperstaviti vsem poskusom manipulacije.
- Novinarji si morajo prizadevati za objektivnost in pri poročanju o zgodbah, ki so v javnem interesu, zagotoviti različne poglede. Tistim, ki so predmet kritike, morajo omogočiti, da se odzovejo ali izrazijo svojo plat zgodbe.
- Ko novinarji poročajo o občutljivih osebnih težavah, kot so žrtve kaznivih dejanj, nesreč ali travm, imajo posebno odgovornost, da spoštljivo obravnavajo pravico teh ljudi do zasebnosti. Nikomur ne smejo povzročati nepotrebne bolečine ali trpljenja.
- Novinarji morajo biti odkriti identiteto oseb, s katerimi delajo intervjuje, organizacij, s katerimi so povezani, in virov gradiva, ki ga uporabljajo v svojih zgodbah. Bistveno je ločiti novice od oglaševanja ali sponzoriranih vsebin.
- Novinarji morajo prevzeti odgovornost za svoje delo in biti odprti za konstruktivno kritiko. Pripravljeni morajo biti sprejeti kritiko, dati drugi strani priložnost, da se odzove, in uporabljati ustrezne uredniške standarde.
- Novinarji so dolžni javnosti zagotoviti, da je njihovo delo točno in pošteno. Spodbujati morajo demokratična načela, širiti dostop ljudi do znanja in pomagati graditi izobraženo prebivalstvo. Izogibati se morajo spodbujanju pristranskosti ali širjenju lažnih informacij zaradi pozornosti.

Te smernice so trdna podlaga za odgovorno poročanje, vendar morajo novinarji upoštevati tudi posebne težave, ki jih prinašata hitro spreminjajoča se medijska krajina in prihod digitalne dobe.

Etični kodeks SPJ, ki ga predstavljamo v nadaljevanju, je prostovoljno sprejelo na tisoče novinarjev, ne glede na kraj ali platformo, in se pogosto uporablja v uredništvih in učilnicah kot vodilo za etično ravnanje. Kodeks ni mišljen kot zbirka "pravil", temveč kot vir za etično odločanje.

Society of Professional Journalists

CODE of ETHICS

PREAMBLE
Members of the Society of Professional Journalists believe that public enlightenment is the forerunner of justice and the foundation of democracy. Ethical journalism strives to ensure the free exchange of information that is accurate, fair and thorough. An ethical journalist acts with integrity. The Society declares these four principles as the foundation of ethical journalism and encourages their use in its practice by all people in all media.

SEEK TRUTH AND REPORT IT
Ethical journalism should be accurate and fair. Journalists should be honest and courageous in gathering, reporting and interpreting information.

Journalists should:

- ▶ Take responsibility for the accuracy of their work. Verify information before releasing it. Use original sources whenever possible.
- ▶ Remember that neither speed nor format excuses inaccuracy.
- ▶ Provide context. Take special care not to misrepresent or oversimplify in promoting, previewing or summarizing a story.
- ▶ Gather, update and correct information throughout the life of a news story.
- ▶ Be cautious when making promises, but keep the promises they make.
- ▶ Identify sources clearly. The public is entitled to as much information as possible to judge the reliability and motivations of sources.
- ▶ Consider sources' motives before promising anonymity. Reserve anonymity for sources who may face danger, retribution or other harm, and have information that cannot be obtained elsewhere. Explain why anonymity was granted.
- ▶ Diligently seek subjects of news coverage to allow them to respond to criticism or allegations of wrongdoing.
- ▶ Avoid undercover or other surreptitious methods of gathering information unless traditional, open methods will not yield information vital to the public.
- ▶ Be vigilant and courageous about holding those with power accountable. Give voice to the voiceless.
- ▶ Support the open and civil exchange of views, even views they find repugnant.
- ▶ Recognize a special obligation to serve as watchdogs over public affairs and government. Seek to ensure that the public's business is conducted in the open, and that public records are open to all.
- ▶ Provide access to source material when it is relevant and appropriate.
- ▶ Boldly tell the story of the diversity and magnitude of the human experience. Seek sources whose voices we seldom hear.
- ▶ Avoid stereotyping. Journalists should examine the ways their values and experiences may shape their reporting.
- ▶ Label advocacy and commentary.
- ▶ Never deliberately distort facts or context, including visual information. Clearly label illustrations and re-enactments.
- ▶ Never plagiarize. Always attribute.

Journalists should:

- ▶ Show compassion for those who may be affected by news coverage. Use heightened sensitivity when dealing with juveniles, victims of sex crimes, and sources or subjects who are inexperienced or unable to give consent. Consider cultural differences in approach and treatment.
- ▶ Recognize that legal access to information differs from an ethical justification to publish or broadcast.
- ▶ Realize that private people have a greater right to control information about themselves than public figures and others who seek power, influence or attention. Weigh the consequences of publishing or broadcasting personal information.
- ▶ Avoid pandering to lurid curiosity, even if others do.
- ▶ Balance a suspect's right to a fair trial with the public's right to know. Consider the implications of identifying criminal suspects before they face legal charges.
- ▶ Consider the long-term implications of the extended reach and permanence of publication. Provide updated and more complete information as appropriate.

ACT INDEPENDENTLY
The highest and primary obligation of ethical journalism is to serve the public.

Journalists should:

- ▶ Avoid conflicts of interest, real or perceived. Disclose unavoidable conflicts.
- ▶ Refuse gifts, favors, fees, free travel and special treatment, and avoid political and other outside activities that may compromise integrity or impartiality, or may damage credibility.
- ▶ Be wary of sources offering information for favors or money; do not pay for access to news. Identify content provided by outside sources, whether paid or not.
- ▶ Deny favored treatment to advertisers, donors or any other special interests, and resist internal and external pressure to influence coverage.
- ▶ Distinguish news from advertising and shun hybrids that blur the lines between the two. Prominently label sponsored content.

BE ACCOUNTABLE AND TRANSPARENT
Ethical journalism means taking responsibility for one's work and explaining one's decisions to the public.

Journalists should:

- ▶ Explain ethical choices and processes to audiences. Encourage a civil dialogue with the public about journalistic practices, coverage and news content.
- ▶ Respond quickly to questions about accuracy, clarity and fairness.
- ▶ Acknowledge mistakes and correct them promptly and prominently. Explain corrections and clarifications carefully and clearly.
- ▶ Expose unethical conduct in journalism, including within their organizations.
- ▶ Abide by the same high standards they expect of others.

MINIMIZE HARM
Ethical journalism treats sources, subjects, colleagues and members of the public as human beings deserving of respect.

Journalists should:

- ▶ Balance the public's need for information against potential harm or discomfort. Pursuit of the news is not a license for arrogance or undue intrusiveness.

The SPJ Code of Ethics is a statement of abiding principles supported by additional explanations and position papers (spj.org) that address changing journalistic practices. It is not a set of rules, rather a guide that encourages all who engage in journalism to take responsibility for the information they provide, regardless of medium. The code should be read as a whole; individual principles should not be taken out of context. It is not, nor can it be under the First Amendment, legally enforceable.

Vir: Društvo profesionalnih novinarjev

4.5 Reference

- BBC. (n.d.). *O BBC - poslanstvo, vrednote in javni cilji*.
<https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/governance/mission/>
- Bleyer-Simon, K., Brogi, E., Carlini, R., Da Costa Leite Borges, D., Nenadić, I., Palmer, M., Parcu, P. L., Trevisan, M., Verza, S., & Žuffová, M. (n.d.). *Monitoring Media Pluralism in the Digital Era (Spremljanje medijskega pluralizma v digitalni dobi)*. Center Evropskega univerzitetnega inštituta za pluralnost in svobodo medijev. <https://doi.org/10.2870/087286>
- Dragomir, M. in Söderström, A. (2021). *Stanje državnih medijev: globalna analiza uredniške neodvisnosti državnih medijev in uvedba nove tipologije državnih medijev*. Center za medije, podatke in družbo.
<https://www.publicmediaalliance.org/publications/the-state-of-state-media/>
- Evropska komisija. (2022). Mnenja Evropejcev o prednostnih nalogah Evropske unije [Dataset]. In *Standard Eurobarometer 96 - Winter 2021-2022*.
<https://doi.org/10.2775/195387>
- Habermas, J. (1991). *Strukturna preobrazba javne sfere : raziskava o kategoriji buržoazne družbe* (T. Bürger, Trans.; 1. izd.). MIT Press.
<https://mitpress.mit.edu/9780262581080/the-structural-transformation-of-the-public-sphere/>
- Ireton, C., & Posetti, J. (2018). Journalism, "fake news" & disinformation : handbook for journalism education and training (Novinarstvo, lažne novice in dezinformacije : priročnik za novinarsko izobraževanje in usposabljanje). UNESCO. <https://en.unesco.org/fightfakenews>.
- Mouffe, C. (1999). Deliberativna demokracija ali agonistični pluralizem? *Socialne raziskave: An International Quarterly*, 66(3), 745-758.
<http://www.jstor.org/stable/40971349>
- OECD. (2021). *Vprašanja konkurence v zvezi z novičarskimi mediji in digitalnimi platformami*. OECD .
- Razpravni dokument Odbora za konkurenco.
<https://www.oecd.org/daf/competition/competition-issues-in-news-media-and-digital-platforms.htm>

Raeijmaekers, D., & Maesele, P. (2015). Mediji, pluralizem in demokracija: kaj je v imenu? *Media, Culture & Society*, 37(7), 1042-1059.

<https://doi.org/10.1177/0163443715591670>

Oddelek za informacijsko družbo. (2022). *Svoboda izražanja leta 2021: ocena stanja svobode izražanja v državah članicah Sveta Evrope na podlagi ugotovitev organov in mehanizmov spremljanja Sveta Evrope*. Svet Evrope.

<https://rm.coe.int/freedom-of-expression-2021-en/1680a6525e>

UNESCO. (2022). *Novinarstvo je javna dobrina: Svetovni trendi na področju svobode izražanja in razvoja medijev; globalno poročilo 2021/2022*.

Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo.

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380618?2=null&queryId=0a30ee11-7640-48c0-b1c3-8d7e1e5dc867>

Waisbord, S. (2018). Resnica je tisto, kar se zgodi z novicami. *Journalism Studies*, 19(13), 1866-1878. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2018.1492881>

Wölken, T., & Metsola, R. (2021, 11. november). *Poročilo o krepitvi demokracije, svobode medijev in pluralizma v EU - četrtek, 11. november 2021*. Evropski parlament. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2021-0292_EN.html